

Kuveykılar

Sami KILIÇ*

ABSTRACT

Quakers. Originally known as the Society of Friends, the Quakers were founded in the 1640's by George Fox in England. This community was formed by men and women who were dissatisfied with the religious life of the various Reformed Churches. They emphasized an individual approach to religion, strict discipline, and the rejection of authoritarianism. They were oppressed because they would not attend the established worship, hold office, pay tithes, or bear arms. Due to these and other reasons they were fined, jailed, or even banished by English authorities. Quakers accentuated internal spiritual experiences rather than specific beliefs. They believed that they should get together in worship and wait until they were moved by the Holy Spirit. The society has authorized a considerable amount of freedom to its regional yearly meetings. The freedom has caused numerous worship and spiritual patterns. Differences of opinion among the Quakers over matters such as doctrine arose in the 19th century. The Quakers have always been a small group. Membership totalled about 300,000 in thirty countries at present.

KEYWORDS: George Fox, The Quakers, Society of Friends, Holy Spirit, Inner Light.

GİRİŞ

"Dindar Dostlar Cemiyeti", "Dostlar Cemiyeti" ve "Gerçeğin Arkadaşları" olarak da isimlendirilen, Kuveykılar, XVII. yüzyılda İngiltere'de George Fox tarafından kurulan bir Hıristiyan dini harekettir.¹ Kuveykırların ortaya çıkmadan önceki ve faaliyetlere başladıkları dönemin siyasi ve sosyal olaylarının kısa da olsa belirlenmesinin konuya katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

İngiltere, XVI. yüzyılın ikinci yarısı ve XVII. yüzyılın başlarından itibaren, çok sayıda savaşa katılmıştı.² Bunun yanında ülke genelinde gerek siyasi gerekse dini on üç büyük ayaklanma olmuştu. Savaşın ve savaş yıllarında tutulmuş olan paralı askerlerin devlete getirmiş olduğu büyük maddi külfet, halk-

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Ün. İlahiyat Fakültesi.

1 Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1997, s. 321; Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Konya, 1998, s. 229;

2 Kuveykırlardan önce ve ortaya çıktıkları dönemlerde İngiltere'nin girmiş olduğu savaşlar şunlardır; 1586-1604 Armada Savaşı, 1618-48 Otuz Yıl Savaşları, 1621 Cezayir Savaşı, 1624-25 Fas Savaşı, 1635-37 Fas Savaşı, 1650-54 Portekiz Savaşı, 1652-55 Felemenk Deniz Savaşı, 1655-59 İspanyol Savaşı, 1655 Tunus Savaşı, 1663-67 Felemenk Deniz Savaşı, 1670 Cezayir Savaşı, 1672-79 Felemenk Savaşı, 1675-76 Trablus Savaşı, 1681-82 Cezayir Savaşı ve 1688-97 Augsburg Birliği Savaşı. Charles Tilly, *Avrupa'da Devrimler 1492-1992*, Çev. Özden Ankan, İstanbul 1995, s. 158.

tan daha fazla vergi almak suretiyle karşılanmaya çalışılmıştı. Ayrıca devlet 1640'da yiyecek ve içecek maddelerine tüketim vergisi koymuştu. Savaşlar ve bunun beraberinde gelen ağır vergiler özellikle kırsalda yaşayan İngilizleri ekonomik yönden bitme noktasına getirmişti. Halk da bu memnuniyetsizliğini sık sık devlete karşı ayaklanma ile ortaya koyma yöntemini tercih etmişti.³

Kuveykurların ortaya çıktığı dönemden önce İngiltere'de önemli dini yenilikler olmuştu. 1517'de Martin Luther'in görüşlerini doksan beş madde halinde Wittenberg'deki kilise kapısına asmasıyla Almanya'da başlayan Protestan hareketi,⁴ Calvin vasıtasıyla kısa zamanda İngiltere'ye ulaşmış ve kendisine taraftar bulmuştu. Protestanlığın İngiltere'de resmîyet kazanması, 1534 yılında kralın da etkisi ile İngiliz kilisesinin Vatikan ile bağlarını koparmasıyla olmuştu. Bu olayla birlikte kilise, gelirlerini ve otoritesini devlete devretmek zorunda kalmıştı. Kilisenin devlet otoritesine girmesi din adamları arasında, zamanla kilisenin koyduğu ondalık vergi (tithe) de halk arasında bir takım huzursuzluklar meydana getirmişti. Ayrıca devletin Protestanları desteklemesi ülke içindeki Katolik unsurların sık sık ayaklanmasına sebep olmuştu.⁵

A. GEORGE FOX'UN HAYATI

Hareketin kurucusu George Fox, Leicester eyaletinin Fenny Drayton şehrinde Temmuz 1624 yılında doğdu. Babası Christopher Fox, annesi Mary Lago'dur. Dokumacı olan babası, çevresinde dindar bir Hıristiyan olarak bilinirdi. Fox, ilk din eğitimini koyu bir Protestan olan ailesinden almıştır. O, 11 yaşında iken doğruluk ve saflığı bildiğini, iyi bir dindar olmayı da bizzat Tanrının kendisine öğrettiğini ifade etmiştir. Çevresi onun papaz olmasını istemiş fakat o bir ayakkabı tamircisinin yanında çırak olarak çalışmıştır. Fox, 19 (1643) yaşına geldiğinde Tanrıdan kendisine, herkesten uzak durması ve kimseyle dost olmaması yönünde vahiy geldiğini iddia ederek tek başına münzevi bir hayat yaşamaya başlamıştır. O, bu vahyin kadın erkek herkese rehberlik edebilecek "iç aydınlık" işareti olduğunu idrak etmiştir. Fox, bu tarihten itibaren gösterişli ve konforlu yaşantıdan uzak durmuştur. 1643 tarihi aynı zamanda onun dini fikirlerinin oluşmaya başladığı dönemdir. Fox, yalnızlık ve Tanrıdan gelen seslerle dört yıl geçirdikten sonra, 1647 yılında vaaza başladı ve pek çok kişiyi etkiledi. Bunun üzerine Fox, bir pazar yerinde herkese kendi

3 H.LarryIngle, *First Among Friends George Fox and Creation of Quakerism*, New York 1996, s. VII, 3-5; Barry Levy, *Quakers and American Family: British Settlement in the Delaware Valley*, New York 1992, s. 5; Charles Tilly, a.e.g., s. 152-157.

4 G.R. Elton, *Reformation Europe 1517-1559*, Fontana 1963, s.15-16; Ekrem Sarıncıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta 2002, s. 365; Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Konya 2005, s. 456; Mehmet Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına göre Hıristiyanlık*, Ankara 1995, s. 130.

5 N.J.G. Pouns, *History of the English Parish: The Culture of Religion from Saint Augustine to Queen Victoria*, New York 2000, s. 239, 310; William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, Çev. Alaeddin Şenel, Ankara 2003, s. 494; Charles Seignobos, *Avrupa Kavimlerinin Mukayeseli Tarihi II*, Çev. Hüseyin Cahid Yalçın, İstanbul 1940, s. 294-298; Charles Tilly, a.g.e., s. 152-154, 171-175; G.R. Elton, a.g.e., s. 300-301.

görüşlerini ilan etti. Çevresindekiler tarafından liderliği ve din adamlığı kabul gördükten sonra “ev kiliseleri”nde çeşitli toplantılar düzenlemeye başladı. Çok etkili bir hatip olduğundan bir çok taraftar toplamayı başardı. Onun etkili vaazları ve arkadaşları sayesinde Kuveykırlar cemaati birkaç yıl içinde oluşmaya başladı. Bununla birlikte onun niyeti bir cemaat kurmak değil, Hıristiyanlığın özündeki saflık ve gerçekliğin prensiplerini ilan etmektir. Daha sonra o, kurduğu dini teşkilat ve önemli organizasyonlar ile güç kazanmaya başladı. O, izinsiz ibadet yaptırdığından, mahkemede şapkasını çıkartmadığından ve yemin etmediğinden dolayı kanunlara karşı geldiği gerekçesiyle sık sık tutuklandı ve hapse atıldı. 1650’de Derby, 1653’te Carlisle, 1654’te Londra, 1656’da Launceston, 1660 ve 1663’te Lancaster, 1666’da Scarborough ve 1674’te Worcester’da hapse konulan Fox, tutukluluk yıllarında düşüncelerini yazıya aktarma fırsatı bulmuştu. Fox, 1669 yılında, soylu bir aileye mensup ve cemaate ilk katılanlardan, bayan Margaret Fell ile evlendi. O, 1671’de Atlantik okyanusunda bir ada olan Barbados’a oradan da Amerika’ya gitmiştir. Orada İngilizlerin yoğun yaşadığı bölgelerde iki yıl boyunca fikirlerini yaymaya çalışmıştır. Amerika’dan döndükten sonra 1677 ile 1684 yılları arasında Hollanda’da öğretilerini yaymak için toplantılar düzenlemiştir. Hayatının son yıllarını İngilterede geçirmiş ve 13 Ocak 1691’de Londra’da ölmüştür.⁶

B. TARİHİ GELİŞİMİ

Kuveykır ismi, George Fox’un, Tanrı hakkında kötü söz sarf ettiği gerekçesiyle çıkarıldığı Dery’deki ilk mahkemesinde, Tanrı kelimesini titreyerek söylemesi nedeniyle mahkeme yargıcının Fox’u ve onun takipçilerini Kuveykırlar (Titreyenler) olarak tanımlamasıyla ortaya çıkmıştır. Cemaat, tarihi süreç içerisinde yukarıda belirttiğimiz farklı isimleri kullanmakla birlikte daha çok Kuveykırlar ve Dindar Dostlar Cemiyeti olarak bilinmektedirler.⁷

XVII. yüzyılda İngiltere’nin en önemli dini olaylarından birisi Kuveykırların ortaya çıkmasıdır. Ashında cemaat, XVI. yüzyılda Martin Luther ile başlayan Reform hareketlerinin yeterli başarıyı yakalayamadığını düşünen ve Protestan Kilisesi’nin bir takım görüşlerinden memnun olmayan kişiler tarafından kurulmuştur. Bunlar, Martin ve taraftarlarının Hıristiyanlığın orijinal sadeliğini yakalayamadığını ve papazlık sistemini tam manasıyla düzeltmediği düşüncesinde idi. Onların asıl amacı papazlık da dâhil dinde sıkı disiplin ve otoritenin yerine bireysel yaklaşımların ön plana çıkarılması idi. Bu düşüncede

6 Isaac Sharpless, “Fox, George”, *The New Schaff-Herzog Encyclopedia Of Religious Knowledge C.IV*, (Ed. George William Gilmore), Michigan 1954, s. 348-349; Steven Fannig, *Mystics of the Christian Tradition*, New York 2001, s. 179-180; H. Larry Ingle, a.g.e., s. 18-27, 70-71, 207.

7 Isaac Sharpless, “Friends, Society of”, *The New Schaff-Herzog Encyclopedia Of Religious Knowledge C.IV*, (Ed. George William Gilmore), Michigan 1954, s. 393; Jack De Bellis, *The John Updike Encyclopedia*, Westport, USA 2000, s. 354.

olan kişilerde Fox'un görüşleri etkili olmaya başlamıştı. Zira o, kişinin papaz ve ayinden uzak olarak direk Tanrı ile temasa geçmesi gerektiğine inanmış ve bunu da diğer insanlara yaymakla yükümlü saymıştı.⁸

Fox'un görüşlerini pazar yerinde açıklaması önemli bir ayrıntıdır. Zira yukarıda belirttiğimiz gibi bu dönemde İngiltere vatandaşları hem kiliseye hem de sivil mahkemelere gelirlerinin yüzde onunu vermek zorundaydı. Her iki vergi de halk arasında bir takım rahatsızlıklar meydana getirmişti. Fox'un düşüncesinde ise ne kiliseye ne de devlete vergi vermek diye bir şey yoktu. Fox'un bu uygulaması pazar yerindeki vergiler yüzünden geliri azalan başta esnafı sonra da halkı hedef kitle olarak seçtiğini göstermektedir.⁹

Fox'un görüşleri, savaşlar ve ağır vergiler nedeniyle bunalmış olan halk arasında kısa zamanda taraftar toplamıştı. Dine getirdiği sadeliğin yanında onun, savaşa karşı olması, vergi vermeyi reddetmesi gibi düşünceleri halk arasında beğeniyle karşılanmıştı. Bunun yanında onun fikirleri sadece halk tabakasında değil, kraliyet ailesinin ileri gelenleri, bazı papazlar ve toplumda ileri gelen entelektüeller tarafından da ilgi görmüştü. Böylece 1647 yılından itibaren cemaat oluşmaya başlamıştı. Topluluğa katılan ilk kadın üye, Elizeth Hooton (1600-1672), Fox'tan sonra cemaatin en önemli şahsiyeti ve ilk vaizcisi olmuştu. Cemaatin vaiz sayısı 1653 yılında yirmi beş iken, 1655'te altmış kişiye ulaşmıştı. Bu vaizlerden bazıları; Francis Hogwill, John Audland, Samuel Fisher, George Bishop, Richard Hubberthorn, William Ames, Anthony Pearson ve John Crook'tu. Bir bakıma Kuveykurların liderleri konumunda olan bu kişiler 1656 yılından itibaren Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde; hatta Asya'da, Afrika'da ve Amerika'da cemaate taraftar kazandırmak için yoğun faaliyet gösterdiler. Cemaat üyelerinin Amerika'ya ilk gelişleri Mary Fisher ve Anne Austin tarafından olmuştu. Fakat onlar burada istedikleri başarıyı sağlayamamışlardı. Zira tehlikeli ve sapık görüşlere sahip oldukları gerekçesiyle önce gemide, akabinde de bir hafta hapiste tutulduktan sonra İngiltere'ye geri gönderilmişlerdi. Daha sonra Amerika'ya yapılan geziler sayesinde New York, New Jersey, Maryland, Virginia ve Carolinas'ta az da olsa cemaate üye kazandırılmıştı. Amerika'ya yapılan seyahatler esnasında olsa gerek 1661'de - bu güne kadar devam eden - yıllık toplantıları, Amerika'nın kuzeydoğusunda bulunan Rhode Island'da kararlaştırılmıştı. Topluluğa İskoçya'nın önemli ailelerinden Robert Barclay ve Kral Stuart'ın yakın akrabası ve meşhur şair olan William Penn katıldı. Bunların da katılımıyla Kuveykurlar daha da güçlenmişti. 1680 yılında Kuveykurların İngiltere'deki mensupları yaklaşık 66.000'e ulaşmıştı.¹⁰

8 George Park Fisher, *History of The Christian Church*, London 1913, s. 490-491; H. Larry Ingle, *a.g.e.*, s. 7, 16-17; Isaac Sharpless, "Fox, George", s. 348-349.

9 N.J.G. Pouns, *History of the English Parish: The Culture of Religion from Saint Augustine to Queen Victoria*, New York, 2000, s. 239, 310; H. Larry Ingle, *a.g.e.*, s. 29-30.

10 Isaac Sharpless, "Friends, Society of", s. 393-394; Isaac Sharpless, "Fox, George", s. 348-349; <http://www.rootsweb.com/nwa/hooton.html> (01.12.2005).

Kuveykrlar, devlet tarafından resmen tanınan kiliselerde ibadet etmemelelerinden, devlet memurluğu yapmamalarından, kilise vergisi ve diğer vergileri ödememelerinden, askere katılmamalarından ve mahkemede yemin etmemelerinden dolayı İngiltere’de 1650’den 1689 yılına kadar zulme uğradılar, hapse atıldılar ve sürgün edildiler. Bunların hiç biri ölüm cezası almamış, ancak hapiste oldukça kötü muamele görmüşlerdi. Bahsettiğimiz tarihler arasında 14.000 Kuveykır, mahkeme tarafından suçlu bulunmuş ve hapse atılmıştı. Bunlardan aralarında ilk vaizlerin de bulunduğu, 369 kişi hapisteki kötü şartlar nedeniyle hayatını kaybetmişti.¹¹

İngiltere’de baskıların artması üzerine Kuveykrlar 1660 yılından itibaren William Penn’in de yardımıyla, üyelerinin az da olsa bulunduğu, Amerika’ya göç etmeye başladılar. Önceden belirtildiği gibi Fox’un 1671-1673 yılları arasında Amerika’ya yaptığı gezi sayesinde Kuveykrların buradaki sayısında belli ölçüde bir artış olmuştu. Daha sonra 1682’de gelen kalabalık Kuveykır topluluğu Pennsylvania’yı kurmuşlar ve New Jersey’de önemli üyeleri oluşmuştu. 1690’da Amerika’da yaklaşık 10.000, 1702’de ise yaklaşık 20.000 Kuveykırın bulunduğu tahmin edilmekteydi.¹²

Fox’un ölümünden (1691) sonra cemaat içinde bir takım fikir ayrılıkları görülmeye başladı. İlk fikir ayrılığı 1692 yılında Amerika’da ortaya çıktı. Topluluğun ileri gelenlerinden olan İskoçyalı George Keith (1630-1716), bir takım konularda Kuveykrların ileri gelenleri ile ters düşünce “Keithciler” (Keithites) veya “Hıristiyan Kuveykrlar” (Christian Quakers) diye isimlendirilen cemaati kurdu ve başkanı oldu. Aslında Presbiteryen papazı olarak yetiştirilen Keith, soylu ailelerin çocuklarına özel öğretmenlik ve papazlık yaptığı yıllarda (1664) Kuveykrlara katıldı. George Fox ve William Penn ile samimi dost olan Keith, diğer cemaat üyeleri gibi İngiltere’de vaaz ettiği yıllarda çok defa tutuklandı. 1685 yılında Amerika’ya göç etti. New Jersey’de bir süre tapu görevlisi olarak çalıştıktan sonra Philadelphia’da 1689 yılında kurduğu cemaat okulunda müdürlük yaptı. Bir çok eyaleti dolaşarak Amerika’da Kuveykrların üye sayısının artmasında büyük katkıya sahip olan Keith, 1694’te İngiltere’ye döndüğünde, cemaatin lideri konumunda olan William Penn tarafından Kuveykır inançlarından dönmekle itham edildi ve 1695 yılındaki yıllık toplantıda cemaatten kovuldu. Keith, beş yıl Barbados Adası’ndaki Turners Hall’de vaizlik yaptıktan sonra 1700’de İngiliz Anglikan Kilisesine katıldı. Keith cemaat içindeki papazların en bilgilisi olarak tanınlanmakla birlikte sadece birkaç yüz Kuveykır üzerinde etkili olabilmmişti.¹³

11 William Gibson, *Church of England 1688-1832*, London, 2000, s. 86,90,98,201-202; Isaac Sharpless, “Friends, Society of”, s. 394; Steven Fannig, *a.g.e.*, s. 181.

12 Jack De Bellis, *John Updike Encyclopedia*, Westport 2000, s. 354, 394; H. Larry Ingle, *a.g.e.*, s. 116-118; Barry Levy, *a.g.e.*, s. 5-8.

13 B. Bossert, “Keith, George” *The New Schaff-Herzog Encyclopedia Of Religious Knowledge C. VI*, (Ed. George William Gilmore), Michigan 1954, s. 307.

Kuveykırlar arasında ikinci fikir ayrılığı ve ilk büyük kopma 1827 yılında Philadelphia'da yaşandı. Amerika'daki Kuveykırların önemli papazlarından olan Elias Hicks (1748-1830), Kuveykırların katı prensiplerine, Kutsal Kitap'ın ve tarihsel İsa'nın otoritesine itiraz ederek ayrı bir grup kurdu. Bu fikir mensupları ilk başta "Hicks taraftarları" (Hicksites) daha sonra "Ortodoks Dostlar" (Orthodox Friends) olarak isimlendirilmişlerdi. Hicks'in fikirleri, cemaatin katı formalite ve disiplinine bir takım kolaylıklar getirilmesini öngördüğünden dolayı, özellikle Amerika'daki Kuveykırların tamamına yakınında kabul görmüştü. Özellikle 1827'den sonra yapılan üç yıllık toplantıda Hicks taraftarları cemaat içinde çoğunlukta idi. İngiltere'de yaşayanların çoğunluğu ise geleneksel Kuveykır prensiplerine bağlı kalmıştı. Fakat Kuveykır üyelerinin çoğunluğunun Amerika'da bulunması toplulukta Hicks taraftarlarının çoğunlukta olmasını sağlamıştı. Fakat 1840 yılından itibaren Ortodoks Dostlar arasında, Hicks'in görüşlerine tepki olarak, Joseph John Gurney tarafından başlatılan bir hareket ortaya çıktı. Bunlara "Gurney Hareketi" (Gurneyite Movement) ismi verilmiştir. Diğer taraftan yine Amerika'daki Ortodoks Dostlar arasında "Wilbur Taraftarları" (Wilburite) diye isimlendirilen ve John Wilbur tarafından kurulan başka bir hareket ortaya çıktı. Fakat bu hareket Gurney Hareketi kadar başarılı olamamıştı. İngiltere'de yaşayan Kuveykırlarda ise dikkate değer herhangi bir kopma ve fikir ayrılığı görülmemiştir. Bu ülkedeki Kuveykırlar, kurdukları "Yetişkinler Okulu" sayesinde üyelerini bir arada tutmayı başarmışlardır.¹⁴

C. İNANÇLARI

Başlangıçtan itibaren Kuveykırlar, Hıristiyanlığı, ilk dönemde olduğu gibi, hiçbir aracı ve resmi ayin olmaksızın basit ve sade bir şekilde yaşamayı ve sükûnet halinde iken Tanrı ile temas kurmayı inanç olarak kabul etmişlerdir. Belirli inançlardan ziyade, mistik tecrübelerle önem veren Kuveykırlar, ibadette beraber bağlantı kurma prensibine ve Kutsal Ruh tarafından harekete geçirilinceye kadar beklenmesi gerektiğine inanmışlardır. Kutsal Ruh tarafından konuşturulabilen herkes onlara göre harekete geçirilmiş sayılır. Bu yüzden onlar, Tanrının herkese bu ruha ulaşmak için "iç aydınlık" verdiğini kabul ettiklerinden, kilisede görevli rahibe ihtiyaçlarının olmadığını savunurlar. Bu manada Kuveykırlar, Baba ve Oğul'u inkâr etmemekle birlikte dinde otorite olarak sadece Kutsal Ruh'u kabul etmişlerdir. Kuveykırlar, ilk kilisenin dışındaki kiliselerin, hatta Kutsal Kitap'ın otoritesini kabul etmedikleri gibi kredo ve sakramentleri de kabul etmezler. Bu manada hemen hemen bütün Hıristiyan mezheplerince kabul edilen vaftiz ve komünyon ayinleri Kuveykırlarda görülmez. Onlar, diğer Hıristiyan mezheplerinde yapılan ibadetlerde maddeciliğe

14 Isaac Sharpless, "Friends, Society of", s. 394-395; Amelia Mott Gummere, *Witchcraft and Quakerism: A Study in Social History*, <http://www.streccorsoc.org/gummere/ch02.html>, docs/fracture.html 10.11.2005; *A Short History of Conservative Friends*, Indiana 1992, <http://www.snowcamp.org/shocf/shocf.html> 10.11.2005.

önem verildiğini, bunun da Hıristiyanlığın ruhî yapısına uymadığını savunurlar. Onlar için en önemli ibadet, toplu halde sessizce düşünmeye dalmak ve Kutsal Ruh'un ilhamını beklemektir. Herhangi bir müziğin çalınmadığı ve herhangi bir metnin okunmadığı bu esnada her cemaat mensubu vicdan muhasebesi yapar ve geçmiş günahlarının ve hatalarının affı için dua eder. Ayrıca bu toplu ibadette meditasyon yöntemine benzer uygulama da vardır. Her katılımcı İncil'den bazı ayetleri ve öğüt verici duaları içinden devamlı tekrar eder. Böylece katılımcıların zihninde yeni kavramlar, ruhunda da yeni aydınlamalar gelişerek Tanrı ile irtibata geçileceğine ve böylece huzur bulunulacağına inanılır.¹⁵ Toplu halde ibadet yaptıkları yere "Toplanma Evi" (Meeting House) denilmektedir. Onlar Tanrı'nın yüksek kulelerde, görkemli kilise binalarında değil, her yerde ve özellikle de insanların kalplerinde bulunduğu inandıkları için ibadethaneleri basit ve sade yapıdadır. İbadet evlerinde çan ve herhangi bir ikon bulunmaz. Genel olarak ibadet esnasında erkekler siyah elbise ve şapka giyerler, kadınlar ise gri bere (ibadet şapkası) takarlar. Bazı Kuveykır gruplarında kadın erkek karışık olarak, bazılarında ise erkekler ve kadınlar ayrı oturarak ibadet yaparlar.¹⁶

Kuveykırılar, dini hayatlarında olduğu gibi sosyal hayatlarında da İsa'yı örnek aldıkları için, giyimde, yiyecekte, davranışta ve konuşmada basitliğe ve sadeliğe önem verirler, lüks yaşantıdan uzak dururlar. Evlilik merasimleri bile basit bir törenle olur. Kuveykır aydınlık öğretisi ve bütün sosyal sınıfların eşitliği inancından dolayı cemaat üyeleri, düz konuşmada daha resmi "siz" yerine "sen" tabirini kullanırlar ve kimseye selâm vermezler. Kuveykır tüccarları, pazarlığın gerçeğin ayarlanabilir olduğunu gösterdiği için alışverişte pazarlığı kabul etmezler. Onların en belirgin özelliklerinden birisi de insani yardım faaliyetlerine büyük önem vermeleridir. Bu nedenle çevrelerinde dürüst ve yardımsever olarak tanınırlar. Onlar, örgütlü ve devlet tarafından kabul edilmiş kiliseyi reddettikleri için, kilise vergisi ödemeyi, kabul etmezler. Kuveykırılar, Kutsal Kitap'taki, "yemin etme" ve "kötü olan birine direnme (karşı koyma)" gibi, ifadelere harfi harfine uyarlar. Her ne surette olursa olsun insan öldürmeye karşı olduklarından ve Kutsal Ruh'un otoritesinden başka bir otorite tanımadıklarından dolayı askere gitmezler, herhangi bir savaşa katılmaya karşı çıkarlar ve mahkemelerde yemin etmeyi reddederler. Kuveykırılar, dünyada

15 Mehmet Aydın, *Dinler Tarihinine Giriş*, Konya 2004, s. 206; C. A. Beckwith, "Mysticism", *The New Schaff-Herzog Encyclopedia Of Religious Knowledge C. VIII*, (Ed. George William Gilmore), Michigan 1954, s. 72; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 321-322; Isaac Sharpless, "Friends, Society of", s. 395; Ekrem Sarıçoğlu, a.g.e., s. 393; Sinasi Gündüz, a.g.e., s. 229; George Park Fisher, a.g.e., s. 491-493.

16 Hugh Barbour, "The Meeting: The Nurturing Ground of Quakerism", *The Three M's of Quakerism Meeting. Message.Mission*, Indiana 1971, s. 1-2; William E. Barton, "The Mission of Quakers", *The Three M's of Quakerism Meeting. Message.Mission*, Indiana 1971, s. 49; Scott Russell Sanders, *The Force of Spirit*, Boston 2000, s. 151-156; Murial Bishop Summers, "One Quaker's Perspective", *Spirituality and Ageing*, Editör Albert Jewell, London 1999, s. 48-51; Steven Fannig, a.g.e., s. 180-181.

barışı savunan, ırksal eşitliği, hapishanelerin ıslah edilmesi ve akıl hastalarını tedavi yönteminin iyileştirmesi yönündeki bütün faaliyetlere destek verirler. Ayrıca onlar ortaya çıkışlarından itibaren köleliğe ve köle ticaretine karşı çıkmışlar, bu nedenle hiçbir Kuveykır bir köleye sahip olmamıştır. Köleliğin devam ettiği dönemlerde bazı Kuveykır, köle sahipleri arasında yaşayamayacakları için köleliğin yoğun olduğu yörelerden kuzeybatı bölgesine göç etmişler ve köleler arasında Hıristiyanlığı yaymada ısrarcı olmuşlardır. Diğer Din mensuplarına hoşgörü ile bakan topluluk üyeleri, Hıristiyan olmayanları dost (friend) saymazlar ve cemaat dışından evlenmezler.¹⁷

D. TEŞKİLAT YAPISI VE FAALİYETLERİ

Basit ve gevşek bir teşkilat yapısına sahip olan Kuveykır, uluslararası teşkilatı "The Friends World Committee for Consultation" (Dünya Dostlar İstişare Komitesi) dir. Bu teşkilat vasıtasıyla yılda bir defa istişare toplantısı yapmaktadırlar. Bu yıllık toplantıların amacı, yayım, ziyaret ve konferanslar vasıtasıyla grubun tanıtımına katkı sağlamaktır. Bu teşkilat 1939 yılında İngiltere'de Birmingham'da kurulmuştur. "Five Years Meeting of Friends" (Dostların Beş Yıllık Toplantısı), "Friends General Conference" (Dostların Genel Toplantısı) ve "Association of Evangelical Friends"i (Evangelikal Dostlar Birliği) içine alan örgütler son yıllarda kurulmuştur. Bu teşkilatlar, cemaat üyelerinin hem bireysel hem de kolektif kariyerlerini geliştirmek maksadıyla kurulmuştur. Günümüzde topluluk, Ekümenik Kiliseler Birliği üyesidir.¹⁸

Kuveykır teşkilat yapısının görevi, cemaat üyelerinin toplantılarını, eğitim ve misyonerlik faaliyetlerini düzene koymaktır. Kuveykır teşkilatlarının düzenlediği en önemli faaliyet, ibadet ve istişare amaçlı aylık, üç aylık ve yıllık toplantılar yapmaktır. İlk önce 1655 yılında kararlaştırılan aylık toplantılar, genel anlamda mahalli niteliktedir ve bu toplantılarda üç aylık toplantılara katılacak olanlar belirlenir. Üç aylık toplantılar aylık toplantılara nazaran daha geniş kapsamlı ve ulusal boyuttadır; bu toplantılarda yıllık toplantılara katılacak kişiler seçilir. Her ülkeden üç aylık toplantılarda belirlenen katılımcılar tarafından gerçekleştirilen yıllık toplantılar, uluslararası bir toplantıdır. Yıllık toplantıların ilki, İngiltere hükümetinin itirazına rağmen 1661 yılında New England'daki Rhode Island'da, 1669'da İrlanda'da, 1672'de Maryland'da, 1677'de Hollanda'da yapılmıştır. Bu toplantılarda bütün doktrinsel ve idarî problemler ele alınır ve karara bağlanır. Bütün toplantılar sistemli

17 Barrington Dunbar, "Friends Response to Racism in the United States" *The Three M's of Quakerism Meeting. Message.Mission*, Indiana 1971, s. 57 vd; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 322; Isaac Sharpless, "Friends, Society of", s. 394-396; Ekrem Sarıncıoğlu, a.g.e., s. 393; John W. Clark, "Indians of North America, Missions to the", *The New Schaff-Herzog Encyclopedia Of Religious Knowledge C. V*, (Ed. George William Gilmore), Michigan 1954, s. 481; Scott Russell Sanders, a.g.e., s. 154-155; Barry Levy, a.g.e., s. 16-19,59-60. 18 Ekrem Sarıncıoğlu, a.g.e., s. 394; Blair Bradburg, "Organizational Structure", *The Quakers-Society of Friends*, <http://www.cdli.ca/wking/blair/organ.htm>, 15.12.2005.

olarak yapılır ve bir yazıcı tarafından kayda alınır. Toplantılarda gerektiğinde “toplantı başkanı” atanabilir. Fakat bu, toplantı başkanından ziyade görevli konumundadır. Bütün katılımcılar sessizce bekledikten bir zaman sonra yazıcı, üyelerin kendisine verdikleri ve çözüme kavuşturmak istedikleri problemlerini gruba açıklar. Konu hakkında bütün katılımcılar fikirlerini açıkça ifade etme hakkına sahiptir. Tartışmalar, çoğunluk belli bir fikir birliğine varıncaya kadar devam eder. Toplantı sonunda herhangi bir oylama yapılmaz. Görüşlerde bir ayrılık olması halinde toplantı başkanı katılımcıların çoğunluğunun görüşünü “toplantının genel görüşü” olarak belirler. Bunun yanında yıllık toplantılar, katılımcılara önemli sayılabilecek özgürlükler vermesi, Kuveykılar arasında çok sayıda farklı grupların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.¹⁹

Kuveykır organizasyonlarının önemli faaliyet alanlarından birisi misyonerlik çalışmalarıdır. Kuveykılar, ortaya çıkışlarından itibaren fikirlerini yaymak için yoğun misyonerlik faaliyetine girişmişlerdi. Özellikle Fox’un başlattığı bu gelenek, sonraki dönemlerde kurumsal bir yapı kazanmıştır. İngiltere’deki Kuveykılar kendilerine ait bir misyoner teşkilatı kurmuşlar (Friends’ Missionary Society) ve bu teşkilat 1866 yılında Hindistan’da ilk çalışmasını başlatmıştır. Aynı yıl Çin çalışma kapsamına dahil edilmiş, 1867 yılında Madagaskar’da, 1869 yılında Suriye’de ve 1896 yılında da Srilanka’da çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Şu anda bu bölgelerde yaklaşık yüz misyoner, faaliyetlerini sürdürmektedir. Amerikalı Kuveykırların, Alaska, Meksika, Küba, Jamaika, Japonya ve Doğu Afrika’da misyoner teşkilatları vardır. Bu teşkilatlar, 1871 yılında kurulmuştur ve yaklaşık doksan kadar misyoner çalıştırmaktadır. Bütün misyoner teşkilatları “Amerikan Dostlar Dış Misyonerlik Kurulu” (American Friends’ Board of Foreign Missions) tarafından idare edilir.²⁰

Kuveykırların önemle üzerinde durdukları faaliyetlerden birisi de eğitimidir. Eğitim faaliyetlerine önem vermeleri ve okullar kurmaları William Penn sayesinde olmuştur. Onlar, okullarının yüksek kalitesiyle bilinen bir gruptur. Okullarda verdikleri eğitim kalitesini kendi görüşlerini yaymak için basamak olarak kullanan Kuveykırların, İngiltere ve Amerika’da önemli eğitim kurumları bulunmaktadır. Bu okullar genellikle ilköğretim ve lise düzeyinde eğitim vermektedir.²¹

Kuveykılar, Hıristiyan ülkelerde olduğu gibi Hıristiyan olmayan ülkelerde de misyonerlik faaliyeti yapmaları sayesinde, üye sayılarında günden güne artış görülmesine rağmen büyük bir cemaat olma özelliği kazanamamıştır. 1968 yılında yaklaşık 200.000 taraftarı olduğu bilinen cemaatin günümüzde

19 H. Larry Ingle, *a.g.e.*, s. 151-152, 249, 281-182; Isaac Sharpless, “Friends, Society of”, s. 396.

20 H. Jeffs, “Lay Preaching”, *The New Schaff-Herzog Encyclopedia Of Religious Knowledge C. XII*, (Ed. George William Gilmore), Michigan 1954, s.557; Isaac Sharpless, “Friends, Society of”, s. 395.

21 Isaac Sharpless, “Friends, Society of”, s. 396; H. Larry Ingle, *a.g.e.*, s. 107.

yaklaşık olarak 300.000 üyesi olduğu tahmin edilmektedir. Otuz ülkede mensubu bulunan Cemaatin büyük çoğunluğu Amerika'da yaşamaktadır. Bu ülkede yaklaşık 117.000 üyesi ve 1100 cemaati bulunmaktadır. Afrika'da toplam 39000, İngiltere ve İrlanda'da ise yaklaşık 20000 taraftarı bulunan topluluğun, Kanada, Japonya, Çin, Hindistan, İsveç, Norveç, İsviçre, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda, Avustralya ve Yeni Zelanda'da, az da olsa, üyeleri bulunmaktadır.²²

SONUÇ

Kuveykırların teşekkülünde dini anlamda, ilk dönemki Hıristiyanlar gibi basit ve sade bir dini hayat yaşama anlayışının, siyasi olarak da XVII. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan bir takım iç ve dış karışıklıkların etki ettiği görülmektedir. Birçok Hıristiyan grubu gibi misyonerlik faaliyetine önem veren Kuveykılar, sadece Kutsal Ruh'un otoritesini tanıyıp, kilise, papaz ve Kutsal Kitap'ın otoritesini kabul etmemelerinin yanı sıra, vaftiz ve komünyon ayinlerine de yer vermemekle diğer Hıristiyan mezhep ve cemaatlerinden farklı bir durum sergilemektedirler. Diğer taraftan Kuveykılar, ayin olarak toplantılarında sessizlik halinde, Kutsal Ruh'un ilham ettiği "iç aydınlık" vasıtasıyla, Tanrı ile temas kurmayı esas almalarıyla mistik bir dinî hareket özelliği göstermektedirler.

Siyasi otorite tarafından desteklenen veya faaliyetlerine müdahale edilmeyen dini grupların güçlendiği ve taraftar sayısında belli bir artış olduğu bilinen bir gerçektir. Buna karşın fikirleri ne kadar mükemmel olursa olsun siyasi otoritenin tepkisini çeken grupların ise genelde pek fazla gelişme imkânı bulamadıkları görülmektedir. Bu manada dinî hayatlarında olduğu gibi sosyal yaşantılarında da sadelik, dürüstlük ve yardımlaşmaya önem vermeleriyle Kuveykılar güçlü bir grup olması beklenirken, vergi ödememeleri, askere gitmemeleri ve mahkemelerde yemin etmemeleriyle daima siyasi otoriteyle çatışmışlar ve küçük bir marjinal grup olarak kalmışlardır.

22 Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *a.g.e.*, s. 322; Ekrem Sarıçoğlu, *a.g.e.*, s.394; Blair Bradburg, "Organizational Structure", *The Quakers-Society of Friends*, <http://www.cdli-ca/wking/blair/organ.htm>, 15.12.2005.